

Cīņa pret rasu diskrimināciju

/// *Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 21. pants sadaļā „Vienlīdzība” aizliedz diskrimināciju rases vai etniskās izcelsmes dēļ.*

Vispārēja informācija

Rasu vienlīdzības direktīvas (2000/43/EK) pieņemšana 2000. gadā ir iezīmējusi ievērojamas pārmaiņas cīņā pret rasu diskrimināciju Eiropas Savienībā. Pirms direktīvas pieņemšanas tikai dažās ES dalībvalstīs bija detalizēti izstrādāti tiesību akti un mehānismi rasu diskriminācijas aizliegšanai; vairāmu valstu, izpildot direktīvu, bija jāveic ievērojami uzlabojumi.

Galvenie jautājumi

Kāpēc ir svarīgi cīnīties pret rasu diskrimināciju?

Darba devēju vai pakalpojumu sniedzēju aizspriedumu dēļ cilvēkiem var tikt liegta līdzdalība sabiedrībā, piemēram, darbs vai iespēja īrēt mājokli. Ja aizsprieduma pamats ir pieredze kādai rasei, tad atstumtība var draudēt veselām etniskajām minoritātēm. Tas var izraisīt ķēdes reakciju. Etnisko minoritāšu vidū ir augstāks risks būt nodarbinātiem, to pārstāvji tiek nodarbināti tikai noteiktās nozarēs, tādās kā būvniecība un lauksaimniecība, viņiem ir zemāks izglītības līmenis un sliktāki sadzīves apstākļi salīdzinājumā ar vairākumu iedzīvotāju.

Rasu vai etniskā diskriminācija ir tad, ja:

- attieksme pret personu ir nelabvēlīga (piemēram, viņam atsaka darbu);
- salīdzinājumā ar attieksmi pret citiem līdzīgā stāvoklī;
- un tā cēlonis ir šīs personas rase vai etniskā izcelsme.

Kas ir noteikts direktīvā?

Rasu vienlīdzības direktīvas noteikumi paredz:

- aizsardzību pret rasu diskrimināciju nodarbinātības jomā, labklājības sistēmā vai pērkot preces un izmantojot pakalpojumus;
- diskriminācijas upuru tiesības iesniegt sūdzību;
- organizāciju, tostarp nevalstisko organizāciju (NVO) un arodbiedrību, palīdzību diskriminācijas upuriem, iesniedzot prasību tiesā;
- pienācīgu sodu likumpārkāpējiem par diskrimināciju;
- prasību valdībām izveidot specializētu „vienlīdzības nodrošināšanas iestādi” vienlīdzības veicināšanai;
- tiesības valdībām nodrošināt neizdevīgākā stāvoklī esošajām minoritātēm iespējas šo stāvokli uzlabot;
- iespēju panākt, lai cilvēki apzinātos savas tiesības;
- veicināt darba devēju un arodbiedrību sadarbību cīņā pret diskrimināciju.

Kā direktīva ir ietekmējusi valstu likumus?

Visām ES dalībvalstīm bija jāmaina likumi, lai izpildītu direktīvas prasības. Tomēr ar dažām valdībām Eiropas Komisijai ir nācies risināt sarunas, jo tā neuzskatīja, ka šīs valdības ir veikušas visas nepieciešamās izmaiņas tiesību aktos.

Gandrīz visās ES dalībvalstīs ir izveidotas vienlīdzības nodrošināšanas iestādes, kā prasīts direktīvā. Daudzas dalībvalstis ir darījušas vēl vairāk un piešķirušas vienlīdzības nodrošināšanas iestādēm arī citas pilnvaras:

- uzklaustīt upuru sūdzības un izdot lēmumus, piemēram, Austrijā, Dānijā, Nīderlandē un Ungārijā;
- veikt iespējamās diskriminācijas gadījumu izmeklēšanu, piemēram, Francijā un Zviedrijā;
- pašām ierosināt tiesvedību, piemēram, Beļģijā, Īrijā un Ungārijā.

Dalībvalstis ir ne vien sodījušas par diskrimināciju, bet arī aktīvi veicinājušas vienlīdzību. Apvienotajā Karalistē, Beļģijā, Ungārijā, Somijā un Zviedrijā ir noteikts juridisks pienākums pārbaudīt un mainīt esošo politiku, ja tā var izraisīt diskrimināciju, un, veidojot jaunu politiku, veicināt vienlīdzību. Dažās dalībvalstīs ir uzsākti projekti, kas vienlaicīgi uzlabo piekļuvi izglītībai, mājokļiem un profesionālajai apmācībai.

Vai direktīva ir ietekmējusi reālo stāvokli?

Nav iespējams gūt kopainu par to, kas panākts, cīnoties pret rasu diskrimināciju. Kaut arī valdības vāc informāciju par attiecīgo valstu iedzīvotājiem kopumā, šīs aptaujas nav paredzētas tieši minoritāšu stāvokļa novērtēšanai – proti, netiek vākti statistiskie dati, kas „grupēti pēc etniskā principa”. Tāpēc nav iespējams raksturot to, vai minoritāšu stāvoklis tādās jomās kā nodarbinātība, dzīves apstākļi vai izglītība ir mainījies laika gaitā.

Dažās ES dalībvalstīs, tādās kā Francija, Portugāle un Vācija, likums liedz vākt statistiskos datus par rasu vai etniskajām minoritātēm. Iemesls daļēji ir valdību uzskats, ka personas pieskaitīšana kādai no minoritātēm ir iejaukšanās privātajā dzīvē. Tomēr pētījumi liecina, ka vairums minoritāšu grupu pārstāvju tautas skaitīšanā labprāt norādītu informāciju par savu etnisko piederību, ja to varētu darīt anonīmi un šīs ziņas tiktu izmantotas cīņai pret diskrimināciju.

Grūtības rodas arī, nosakot to, cik bieži notiek diskriminācija. Ne visās dalībvalstīs ir pieejama statistika par sūdzību skaitu saistībā tieši ar rasu diskrimināciju. Dažās dalībvalstīs, kur šāda informācija ir pieejama, skaitļi ir ļoti lieli, turpretim citās – ļoti mazi. Iemesls tam var būt atšķirības iedzīvotāju informētībā par savām tiesībām.

Kā virzīties uz priekšu

➤ **Statistisko datu trūkums** liedz valdībām pilnībā izprast to, kādas ir minoritāšu problēmas, kā tās var risināt un vai stāvoklis uzlabojas.

ES dalībvalstīm būtu jāapsver pēc etniskā principa grupētu statistisko datu vākšana, vienlaicīgi veicot drošības pasākumus, lai ievērotu privātuma tiesības un likumus par personas datu aizsardzību.

➤ **Mazs sūdzību skaits.** Pētījumi liecina, ka daudzās ES dalībvalstīs upuri diskriminācijas gadījumā neiesniedz sūdzības. Vairums rasu vai etnisko minoritāšu pārstāvju nezina, ka viņiem ir tiesības tikt pasargātiem no diskriminācijas. Turklāt lielākā daļa no tiem, kas piedzīvojuši diskrimināciju, nesūdzas, jo nezina, kam ziņot, nav dzirdējuši par organizācijām, kuras varētu palīdzēt, un neuzskata, ka stāvoklis mainīsies, ja sūdzība tiks iesniegta.

Vienlīdzības nodrošināšanas iestādēm ir jāpiešķir pienācīgi resursi, lai tās palīdzētu vairot izpratni par tiesībām un to, kā iesniegt sūdzības.

➤ **Kompensācijas līmeņi** rasu diskriminācijas gadījumos ES dalībvalstīs ievērojami atšķiras. Šķiet, ka šīs atšķirības nevar izskaidrot tikai ar atšķirīgām dzīvošanas izmaksām dažādās valstīs. Turklāt kompensāciju līmenis var nebūt pietiekami augsts, lai liktu cilvēkiem atturēties no diskriminācijas vai atļūdzinātu upuriem nodarīto kaitējumu.

Dalībvalstīs varētu pārskatīt par rasu diskrimināciju izmaksājamo kompensāciju līmeni, lai pārliecinātos, ka tas ir pienācīgs.

➤ **Tiesvedības uzsākšana** var būt dārga un laikietilpīga. Kaut arī direktīva ļauj tādām organizācijām kā NVO vai arodbiedrībām palīdzēt upuriem iesniegt prasības, dažās dalībvalstīs ir ierobežojoši noteikumi attiecībā uz organizācijām, kas var piekļūt tiesai. Šīm organizācijām pieejamais valsts finansējums arī ierobežo gadījumu skaitu, kuros tās var palīdzēt.

Mazinot ierobežojumus un piešķirot lielāku finansējumu, dalībvalstīs varētu atvieglot organizācijām palīdzības sniegšanu upuriem. Tās arī varētu pilnvarot vienlīdzības nodrošināšanas iestādes lemt par sūdzībām un izdot rīkojumus par kompensācijām, veidojot alternatīvu tiesām.

➤ **Minoritāšu neizdevīgo stāvokli veicina vairākas savstarpēji saistītas problēmas, kuras nevar atrisināt, vēršoties tiesā vien.** Personām no minoritāšu grupām bieži ir slikti dzīves apstākļi viņu ekonomiskā stāvokļa dēļ. Tās bieži dzīvo vietās ar apgrūtinātu piekļuvi darba tirgiem vai sabiedriskajiem pakalpojumiem, tādēļ kā veselības aprūpe un izglītība. Šo dažādo faktoru mijiedarbība rada stāvokli, kurā cilvēkiem ir grūti mainīt savus dzīves apstākļus. Šos jautājumus nevar atrisināt, vienkārši vēršoties tiesā un saņemot kompensāciju.

ES dalībvalstīm jāapsver pasākumi, lai vienlaicīgi risinātu vajadzības, kas saistītas ar atstumto minoritāšu dzīvošanas apstākļiem, izglītību un veselības aprūpi.

Plašāka informācija:

Pamattiesību aģentūra ir publicējusi divus ziņojumus par Rasu vienlīdzības direktīvu:

- *The Racial Equality Directive: application and challenges* (Rasu vienlīdzības direktīva – piemērošana un problēmas) (2012. gada janvāris)

- *The impact of the Racial Equality Directive: Views of trade unions and employers in the European Union* (Rasu vienlīdzības direktīvas ietekme – arodbiedrību un darba devēju viedokļi Eiropas Savienībā) (2010. gada oktobris)

Abi ziņojumi ir pieejami Pamattiesību aģentūras vietnē:

https://fra.europa.eu/fraWebsite/research/publications/publications_en.htm